

Diversitet og utraditionelle læringsaktiviteter: Erfaringer fra et ph.d.-kursus om aldrende samfund

Aldring og aldrende samfund er komplekse fænomener at undervise i. Her deles inspiration og konkrete læringsaktiviteter fra et tværfagligt og tværnationalt ph.d.-kursus.

”Kurset øgede min bevidsthed om, at vi alle er berørte af fænomenet aldring, og hvordan aldrende samfund påvirker vores egne livssammenhænge” (Ph.d.-studerende).

I denne artikel vil vi dele vores erfaringer fra et tværvideenskabeligt og tværnationalt ph.d.-kursus om aldring. Kurset blev udbudt på Malmø Universitet i 2021 med titlen *AgeSam – Ageing and Demographic Changes in late modern society*, og på Roskilde Universitet i 2023 med titlen *Challenges in Ageing Societies – Care Work, Technologies, Dementia, and Ethics*. Vi planlægger at udbyde kurset igen i 2025 på Malmø Universitet.

I alt deltog 32 ph.d.-studerende, som kom fra 18 universiteter i Sverige, Norge, Finland, Danmark, Tyskland, Polen, Belgien, Holland og Frankrig. På begge kursusforløb kom deltagerne fra mange forskellige forskningsområder indenfor aldringsstudier, sundhedsvidenskab, socialt arbejde, sygepleje- og tandlægevidenskab, psykologi, statskundskab og medievidenskab.

Som undervisere på kurset oplevede vi et meget højt engagement fra de studerendes side. Vi håber derfor at kunne inspirere andre undervisere indenfor aldringsfeltet gennem indsigt i de læringsaktiviteter, der blev anvendt på kurset.

AgeSam®

Kurset blev udviklet som led i AgeSam®-projektet i løbet af 2018-2021¹. Projektet samlede forskere og praktikere fra ældreplejen med forskellige nationale baggrunde for at

diskutere, hvordan vi kan forske i de udfordringer og muligheder, aldrende samfund repræsenterer.² Målet var at skabe et kursus for ph.d.-studerende med interesse for aldringsforskning, og som kom fra humaniora og samfundsvidenskab og fra forskellige nationale kontekster. Kurset integrerede aktivt de ph.d.-studerendes forskningsprojekter og fokuserede på at udvikle deres evne til at reflektere over centrale begreber og teorier indenfor aldringsforskning, ligesom det introducerede forskellige teoretiske og metodiske perspektiver på forskning i aldrende samfund.

AgeSam® inkluderede forskere fra Danmark, Sverige, Finland, Polen og Litauen og var finansieret af Erasmus+ midler, målrettet tværnational uddannelsesudvikling. Forskerne repræsenterede ikke kun forskellige faglige discipliner, men også samfund med forskellige velfærdsløkker (Esping-Andersen, 1990). Dette gav os som projektdeltagere en opmærksomhed på diversiteten i de måder, aldring finder sted på, og ældrepleje er organiseret på, indenfor forskellige velfærdsregimer. Ud over forsknings- og uddannelsesverdenen deltog praktikere indenfor ældrepleje i projektet. De bidrog til udviklingen af kurset og med ”real life” cases, der blev anvendt i undervisningen. Anden gang, vi afholdt kurset, skulle det udbydes under almindelige vilkår for ph.d.-undervisning, hvilket begrænsede de økonomiske muligheder. Der deltog derfor kun undervisere fra Danmark og Sverige. Samtidig havde erfaringerne fra det første kursus vist,

at fem fulde kursusdage er lang tid for både studerende og undervisere. På den baggrund besluttede vi at koncentrere kurset på tre dage, men med de samme centrale læringsaktiviteter.

Kursets indhold og pædagogiske inspirationer

Begge kurser foregik online over hhv. fem og tre hele dage med hver sine fokusområder: Indføring i centrale aldringsteorier, omsorgsteori og omsorgsarbejde, velfærdsteknologi, demens, og forskningsetik.

Udformningen af kurserne byggede på den grundlæggende forståelse, at læring består af både kognitive, emotionelle og sociale processer (Illeris, 2015). Herudover trak vi på teorier om challenge-based learning (Christensen et al., 2021), kontekstuel undervisning og læring (Hudson & Whisler, 2007) og om lærings- og praksisfællesskaber (Christensen & Thönnessen, 2020). Teorirammen forstår læring som processer, der har potentialet til at gøre studerende i stand til at forstå sig selv ud fra et bredere perspektiv, styrke deres professionelle identitet, og handle ud fra deres nye viden.

Kurserne indeholdt en række utraditionelle læringsaktiviteter, som vi erfarede bidrog væsentligt til de studerendes læringsudbytte, nemlig: ’Forberedende opgave’, ’Argumentationsudfordring’, ’Kreativ øvelse’, og ’Synopsis- og opponentsession’, som vi kommer nærmere ind på nedenfor. Herudover benyttedes aktiviteter som forelæsninger og gruppearbejde. I det følgende omtaler vi kurserne under et, da aktiviteterne gik igen i begge forløb.

1. FORBEREDENDE OPGAVER

Kursets forberedende opgave var inspireret af PESTLE-modellen (Aguilar, 1967), som bruges til at analysere politiske, økonomiske, sociologiske, teknologiske og miljømæssige nøglefaktorer. Formålet med opgaven var (allerede inden kursusstart) at øge de studerendes bevidsthed om, at spørgsmål om aldring er indlejrede i bredere samfundsstrukturer. Opmærksomheden på ligheder og forskelle mellem de nationale kontekster gjorde det muligt at etablere en fælles vidensbase fra begyndelsen af forløbet.

Samtidig gav PESTLE-vidensbasen anledning til, at de studerende fra begyndelsen af kurset argumenterede for, at vores samfund på ingen måde er forberedt på at tackle de udfordringer, vi står overfor som aldrende samfund. De pegede på behovet for systematiske og holistiske forståelser og bevidsthed i forskningen om faktorer på både makro-, meso- og mikroniveau.

Centrale samfundsmæssige spørgsmål blev adresseret: Manglende ressourcer og sociale begrænsninger, der kan føre til ulighed i adgang til velfærd; rekrutteringskrisen og mangel på plejepersonale; ensomhed og muligheder for kontakt på tværs af generationer og via frivilligt arbejde.

De studerende var desuden optagede af, hvordan vores måde at beskrive ældre mennesker på i forskningen kan virke stigmatiserende, og at alderisme har konsekvenser for samfundets evne til at møde ældres behov. Manglen på ressourcer og personale

blev knyttet til kultursyn på alderdommen. Som en af de studerende formulerede det:

”Alderisme og voksencentrisme er et problem, som samfundet skal forholde sig til kulturelt. Samfundet bør engagere sig i en proces med omfordeling af ressourcer for at tackle spørgsmål såsom udgifter til pleje og pensioner.”

At de studerende på kurset kom fra forskellige velfærdsregimer, medførte nuancerende perspektiver. Familien og det sociale fællesskab blev af østeuropæiske studerende set som en uomgængelig faktor i social omsorg, et relativt usædvanligt perspektiv for de nordiske deltagere. En studerende erklærede:

”Velfærdsstaten er ikke den eneste institution, hvor folk skal tage sig af ældre, det kræver øget afhængighed af familiemedlemmer.”

I kursusevalueringen gav de studerende udtryk for, at de fik større forståelse for eget forskningsområde ved at lytte til de øvrige deltagere.

2. ARGUMENTATIONSUDFORDRING

Formålet med argumentationsudfordringen var at få de studerende til at se velfærdsteknologi fra forskellige synspunkter, at reflektere over brugen af digital teknologi i ældreplejen, og at udvikle en professionel tilgang til at forske i velfærdsteknologi. Inspireret af Bearman et al. (2015) benyttede vi her rollespil og 'personer' – en fiktiv karakter, der repræ-

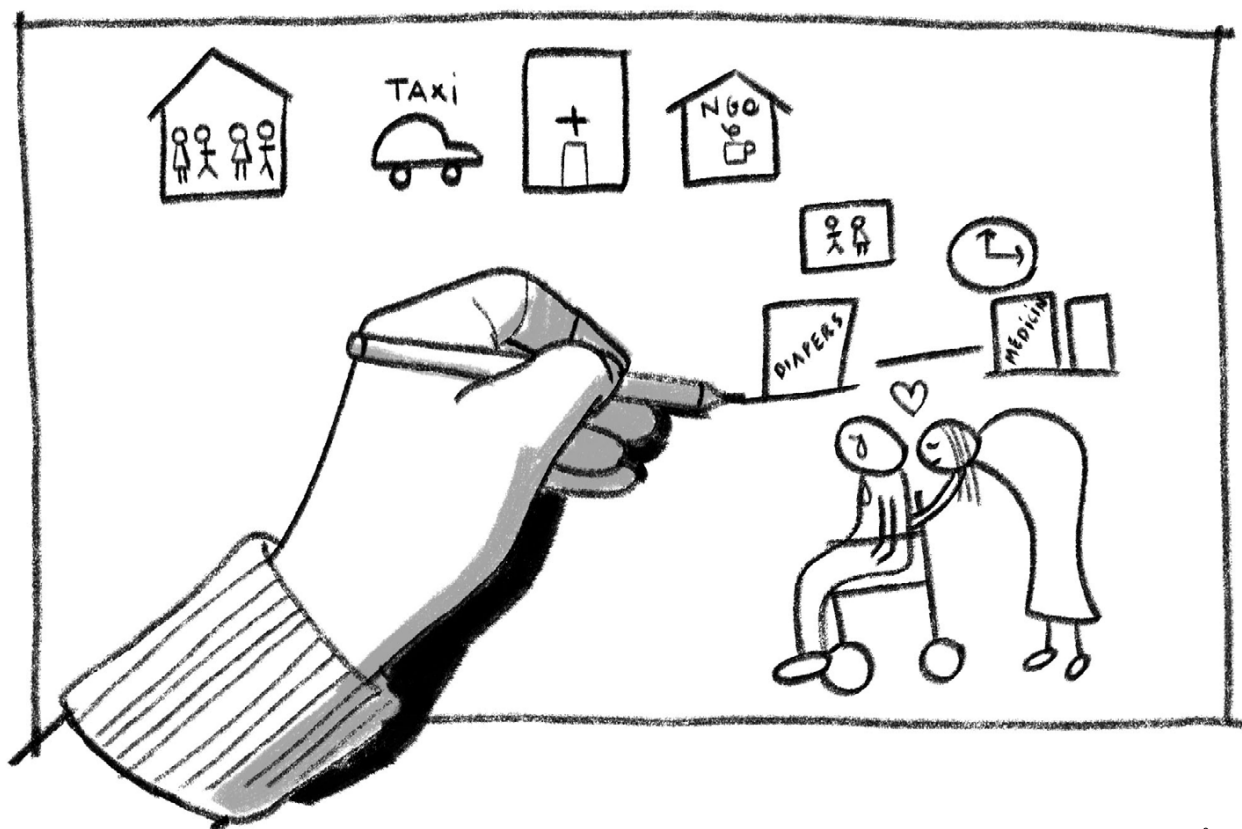
ABSTRAKT

Som komplekse og sammenvævede problemstillinger kan aldring og aldrende samfund udforskes fra utallige vinkler – både teoretisk og empirisk. Samtidig kalder udfordringer forbundet med aldrende samfund på øget forskning, ikke mindst for også at synliggøre, hvilke ressourcer ældre mennesker bidrager med i dagens samfund. At favne kompleksiteten var en ambition i udviklingen af et ph.d.-kursus indenfor aldringsfeltet med fokus på humanistiske og samfundsvidenskabelige tilgange. De studerendes tilbagemeldinger fra kurset pegede på, at mangfoldighed i nationale og videnskabelige baggrunde, i kombination med en række utraditionelle læringsaktiviteter, bidrog til de studerendes engagement, erfaringsudveksling og udvikling af egne forskningsprojekter.

Anne Liveng, cand.comm., ph.d., lektor ved Institut for Mennesker og Teknologi og Forskningsgruppen for Sundhed og Samfund, Roskilde Universitet.
aliveng@ruc.dk

Jeanette Eriksson, ph.d. i dataviden- skab, universitetslektor og programleder ved Fakulteten för Teknik och Samhälle, Datavetenskap och medieteknik, Malmö Universitet.
jeanette.eriksson@mau.se

Jonas Christensen, MA i økonomi og statsvidenskab, ph.d. i pædagogik, universitetslektor ved Fakulteten för Hälsa och Samhälle, Socialt arbete, Malmö Universitet.
jonas.christensen@mau.se

senterer en gruppe mennesker. De præsenterede personaer var baserede på interviews med ansatte på et plejehjem i Sverige og forestillede medarbejdere og beboere.

Brugen af personaer muliggør udforskning af forskellige vinkler på emnet, uden at deltageren afslører egne opfattelser. Det gør det mere trygt at diskutere emner, som ofte bringer stærke holdninger frem. Fx diskuterede en gruppe via en persona, hvorvidt anvendelse af elektroniske kæledyr kunne ses som et udtryk for omsorg, eller om der snarere var tale

om en sølle erstatning for samværet med et levende væsen.

Aktiviteten var noget nyt og overraskende. En studerende sagde: "Jeg satte pris på argumentationsudfordringen. Jeg har aldrig prøvet noget lignende".

3. KREATIV ØVELSE

I den kreative øvelse skulle de studerende tegne deres eget projekt og reflektere over tegningerne i grupper. Øvelsen havde til formål at åbne for nye perspektiver i de studerendes bevidsthed om deres materiale og forskningsfelt. Gennem tegning be-

grænses den kognitiv-rationelle måde at forholde sig til sin forskning på for en stund, hvilket skaber et rum for alternative fortolkninger og former for viden (Douglas-Jones, 2021).

Tegningerne illustrerede den kompleksitet, forskere står overfor inden for aldringsområdet, lige fra det samfundsmæssige niveau til de ældres private hjem, fra det politiske til det subjektive. Flere tegninger havde en emotionel tone, der på den ene side illustrerede kærlighed, håb og fællesskab – og på den anden side sorg, fortvivlelse og ensomhed.

Et eksempel, er en tegning, udført af ph.d.-studerende Sarah Åkerman, hvor

man ser et gammelt par derhjemme. Vi har desværre kun et dårligt foto af tegningen, men i stedet har tidsskriftets illustratør omtegnet den, som man kan se på forrige side. Tegningen viser en ældre kvinde, der skubber sin mand i en kørestol. Hendes ryg er bøjet, og manden græder. Et hjerte er tegnet imellem dem. På væggen er et ur, og hylder med bleer og medicin. Der er også et billede af to personer, der står op, måske parret, som de så ud tidligere, eller deres gifte barn. Uden for huset ser vi et hospital, en taxa, en bygning til NGO'er og et aflastningshjem. Tegningen nuancerede det kulturelle billede af den ældre som plejekrævende og som en byrde for samfundet. Den studerende erklærede i opsamlingen: "Ældre voksne giver også omsorg, de er ikke kun omsorgsmottagere!"

Refleksionerne i den afrundende session centrerede sig om, hvor frugtbart det havde været at arbejde på denne måde. De studerende delte deres tegninger på skærmen og fortalte, at de havde set materialet på nye måder og var blevet berørt af indsigterne. En studerende, der arbejdede med kvantitative metoder, udtalte, at hun indså: "Mit arbejde handler om virkelige, levende mennesker."

4. SYNOPSIS- OG OPPONENTSESSION

På kursets sidste dag blev de studerendes projekt-synopsis inddraget i en opponentsession, modereret af en lærer. I sessionen skulle de studerende give feedback på en synopsis fra en studerende fra en anden videnskabelig tradition og national og kulturel baggrund. Opponentsessionen havde ikke til formål at give negativ kritik,

men primært at give øget forståelse for aldringsforskningsfeltet gennem arbejdet med et andet projekt.

At være ph.d.-studerende og fremlægge sit eget arbejde for et akademisk publikum kan opleves som en sårbar situation. Lærerne havde derfor ikke kun fokus på indholdet af diskussionerne, men også på at understøtte processen.

Både denne session og arbejdet med deres projekter i løbet af kurset blev fremhævet som givende i evalueringen. En studerende understregede værdien af at arbejde tæt sammen med kollegaer, idet sessionen muliggjorde en social proces, der kunne føre til et professionelt netværk. En gruppe udtalte: "Den meget tætte forbindelse til vores egen synopsis gennem hele kurset var meget nyttig. Kurset fik os til at videreudvikle vores forsknings-spørgsmål".

Konkluderende bemærkninger

Ovennævnte erfaringer peger for os især på, at diversitet i nationale baggrunde, videnskabelighed og pædagogiske metoder fremmer de studerendes engagement, både helt generelt, men måske især i et komplekst felt som dette. Læring opstår ikke kun som følge af underviserens indsats og undervisningens læringsmål men i lige så høj grad gennem de studerendes indbyrdes faglige udveksling og diskussioner. Betydningen af grænseoverskridende møder blev især understreget af, at muligheden for samarbejde med studerende fra andre velfærds-kontekster end ens egen, fremstod som lærerigt i sig selv i forhold til at forstå og udforske aldring som en central samfundsudfordring.

Referencer

- Aguilar, F. J. (1967). *Scanning the business environment*. Macmillan.
- Bearman, M., Palermo, C., Allen, L. M., & Williams, B. (2015). Learning empathy through simulation: A systematic literature review. *Simulation in Healthcare, 10*(5), s. 308-319.
- Christensen, J., Ekelund, N., Melin, M., & Widén, P. (2021). The beautiful risk of collaborative and interdisciplinary research. A challenging collaborative and critical approach towards sustainable learning processes in academic profession. *Sustainability, 13*, s. 4723.
- Christensen, J., Thönnessen, J., & Weber, B. (2020). Knowledge creation in reflective teaching and shared values in social education: A design for an international classroom. *Educacia 21*(19) s. 12-22.
- Douglas-Jones, R. (2021). Drawing as analysis: Thinking in images, writing in words. I: Ballestero, A. & Winthereik, B.R. (red.), *Experimenting with ethnography. A companion to analysis*. Duke University Press, s. 94-105.
- Esping-Andersen, G. (1990). *The three worlds of welfare capitalism*. Princeton University Press.
- Illeris, K. (2015). *Læring*. Samfundslitteratur.
- Hudson, C.C. & Whisler, V.R. (2007). Contextual teaching and learning for practitioners. *Journal of Systemics, Cybernetics and Informatics, 6*(4), s. 54-58.
1. Se: <https://erasmus-plus.ec.europa.eu/projects/search/details/2018-1-SE01-KA203-039040>.
2. Forfatterne takker alle involverede forskere og praktikere, herunder Anne Leonora Blaakilde og Karen Christensen, Roskilde Universitet, Annika Forsgren og Lotta Flyckt Hultman, Simrishamn Kommune.